

Deczki Sarolta:

A rock and roll az nem egy tánc!

(Fenyvesi Ottó: A szabadság foglyai. Veszprém, Művészetek Háza - Vár Ucca Műhely, 2014, 170 oldal, 1990 Ft)

Nem egy tánc, hanem egy életforma. Lázadás, ellenszegülés, szabadság. Tudás és sebezhetőség, és még egyszer szabadság. Akkor is, ha nyomasztó és ostoba a világ, ha mindenki lapul és igazodik, ha önelégült párttitkárok osztják az észet. Ha a bornírt, a giccses, a középszerű tetszeleg magának a piedesztálon, ha turbófolk szól a rádióban.

Nem (csak) tánc, hanem élet. Olyan élet, amilyen a trianoni döntés következtében Jugoszláviához csatolt Vajdaságban lehetett. Szűkös keretek között, megregulázva, betiltva, ám mégis a szabadság enyhe mámorában – erről az életről mesél Fenyvesi Ottó esszékötet.

Persze, amikor a kötet műfaji illetősége felmerül, érdemes figyelembe venni a szerző által adott meghatározást is, amit az alcímben olvashatunk: *Esszék, képek, toldalékok, törlések*. Az esszé. A „képek” szó sem szorul különösebb magyarázatra, kiváltképp a szerző költői életművének fényében – örömmel jelentem, a könyv gazdagon illusztrált, ki-ki megtalálja benne, ami a szívének kedves: pucér nőt, jó pasit, Tito elvtársat Che Guevarástul, borítókat, íróportrékat satöbbi. Na, de hogy mik azok a bizonyos „toldalékok, törlések”? Úgy gondolom, kevésbé formai, mint inkább olyan tartalmi sajátosságokra utalnak, melyek magának a szerzőnek a személyes attitűdjéből erednek; arra nevezetesen, hogy ő milyen történeteket érez toldaléknak, törlésnek – és persze az is kérdés, hogy *mihez* képest.

„Volt egyszer egy Jugoszlávia” – ahogyan a kötet közepe táján olvashatjuk. Volt egyszer egy ország, egy életvilág, melyben pár évtizedig viszonylagos békességben megfértek egymás mellett szerb, magyar, szlovén, horvát, albán, bosnyák, macedón, montenegróiak és még számos egyéb kisebbség. A népek közti feszültségeket a diktatúra próbálta meg kordában tartani, mint ahogyan a lázongó ifjúságot is. Aztán egy idő után egyik sem sikerült.

Mégis, ez volt az az időszak, amikor minden zaklatás, betiltás és diktatúra ellenére élénk irodalmi élet zajlott a Vajdaságban. Amikor a vajdasági szellemi életben megjelent egy olyan nemzedék, mely tagjainak korabeli irodalmi-művészeti-filozófiai munkássága mára már legendává lett, s akik közül sokan a mai napig a magyar szellemi élet megkerülhetetlen szerzői. Fenyvesi Ottó erre emlékezik; a barátokra, bulikra, irodalomra, művészekre, zenészekre, a régi időkre.

A kötetnek körülbelül a közepén olvasható *Volt egyszer egy Jugoszlávia* című szöveg az egykori sok nemzetiségű népköztársaságot idézi meg, néhány töredéken keresztül. Ha jól tudom, „jugónosztalgia” az itt megfigyelhető tünetegyüttes hivatalos neve, ahogyan ezt Dubravka Ugrešić is megírta kiváló regényében, a *Félelem minisztériumában*. S kétségtelen, Fenyvesi írásában is tetten érhető a nosztalgia, méghozzá nem csak itt, hanem máshol is. Igaz, jelen esetben ezt valamelyest opponálja egy, mai fejjel már-már elképzelhetetlen „tipikus jugoszláv történet” leírása: az el nem kötelezett országok konferenciájáé, amikor a világ legszegényebb országainak a vezetői és diktátorai ellátogattak Belgrádba. Az illusztris vendégek között szerepelt például Moammer al-Kadhafi is, akit nemrég kergettek el és öltek meg, és aki a mértéktelenül szedett Viagra hatásának köszönhetően erőszakolt meg nőket és férfiakat egyaránt. Kollégái sem különböztek tőle nagyon, a korabeli rezsim pedig lelkesen és büszkén parolázott a világ alfelébe tartozó diktátorokkal. S persze – ahogyan olvashatjuk – a hatalom nem csak köztereken tolakodott bele a jugoszláv állampolgár életébe, hanem árgus szemekkel figyelte, mik jelennek meg irodalmi lapokban, s olykor egészen blőd szempontok alapján engedélyeztek vagy tiltottak be műveket. Fenyvesi leírja például azt az esetet, amikor

azt a versét, amit magyarul nem engedtek megjeleni, minden gond nélkül közöltek szerbre fordítva.

A dolog másik oldala viszont az, hogy nem kellett mindig elviselni ezt a bornírt és mindenféle gyűttment zsarnokkal szóba álló országvezetést, hiszen számos egyéb dolgot is kínált a korabeli Jugoszlávia, melyek sokkal közelebb álltak szerzőnk szívéhez. Csak pár oldalt lapozunk, és máris – minő fertő! – fedetlen női keblek garmadáját láthatja a jámbor olvasó, akik becses tulajdonosait a szerbiai mozikban csodálhatta az egyszeri költő. De a helyi lányok is „miniszoknyában és forrónadrágban jártak, és nem hordtak melltartót. Ettől nagyon boldogok voltunk, és nem nagyon törődtünk az el nem kötelezett országok mozgalmával” (95).

De nem csak a film, a lányok, hanem a zene is életre meghatározó élmény volt a szerző számára, aki évekig az újvidéki rádió munkatársaként szerkesztett rockzenei műsorokat. A kötet címét is adó esszé pedig nem csak afféle szubjektív seregszemle a rock and roll nagyjairól, hanem afféle „tudományos” leírással, meghatározással és klasszifikációval is kísérletezik. Fenyvesi érezhető nosztalgiával gondol a rock and roll hőskorára is, amit még nem fertőzött meg annyira a show business, mint korunk zenei életét. S ebben az esszében futunk bele kor- és kultúrkritikai észrevételekbe, melyek a „mai fiatalokat” bírálják. Ezek a kicsit rossz ízű szólamok úgy írják le a „mai fiatalokat”, mint akiket már kilóra megvett a szórakoztatóipar, és már nem lázadnak semmi ellen. E ponton vitatkoznék vele, mert abban ugyan igaza van, hogy manapság teljes a zenei, ideológiai, öltözködési, stb. kátyvasz, és mára már a mainstream részévé vált az a zene, divat vagy viselkedés, ami évtizedekkel ezelőtt még szubkulturális jelenség volt, és amitől a derék kispolgárt felváltva törte ki a sikítófrász és a mélységes megbotránkozás. De a szerző pozícióját meg éppen, hogy az évszázadok óta makacsul felhangzó „mai fiatalok” szólam emeli be a mainstraimbe. Én sem vagyok már „mai fiatal”, de talán nem csak valamilyen naiv optimizmus mondatja velem, hogy minden generáció megtalálja a maga lehetőségét a lázadásra – csak talán más módokon, fórumokon, mint megszoktuk.

A kötet legerőteljesebb vonulatát viszont irodalomról, és az irodalomhoz köthető barátságokról, intézményekről, táborokról szóló „esszék, képek, toldalékok, töredékek” alkotják. A könyv első felében voltaképpen afféle erősen szubjektív szerzőportrékat olvashatunk, melyekben persze nagyon erősen érezhető a kor és a helyszín atmoszférája. Afféle szubjektív vallomások, visszaemlékezések ezek a vajdasági magyar irodalom hőskorának nagy alakjairól: Tolnai Ottóról, Ladik Katalinról, Végel Lászlóról, Fehér Ferencről, Penavin Olgáról, Várady Tiborról, Nagy László Cimbáról, Sziveri Jánosról és a magyarországi barátról, Zalán Tiborról. De mindezek mellett néhány írásnak a korabeli jugoszláv irodalmi élet egy-egy alakja a főszereplője, ráerősítve a kötet egészét jellemző multikulturális hangulatra.

Az esszék fő gravitációs pontja persze az Új Symposion, melynek harmadik nemzedékébe tartozott Fenyvesi is; „nekünk létformánk volt az Új Symposion. Egyet jelentett a fiatalságunkkal, a barátsággal, a kiteljesedéssel. Valamiféle féktelen életigenlés és az akkori diktatórikus rendszerrel való szembenállás vezérelt bennünket” (136). A folyóiratot többször betiltották, de ez már a legenda része. A legenda pedig ebben a kötetben is él tovább, avagy *the song remains the same*.

Fontos korszakról, fontos vidékről és főleg nagyon fontos emberekről kapunk egészen személyes, sőt, szenvedélyes szövegeket ebben a kötetben. Afféle személyes zene- és irodalomtörténeti skiccek ezek, melyekben mind az irodalom mind pedig a zene „létformát” jelent.